

ESTEVA FABREGAT, C., «El concepto de Cultura», en FERNÁNDEZ-MARTORELL, coordinador, 1984a, pp. 61-80.
 FERNÁNDEZ-MARTORELL, M. (coordinador), *Sobre el concepto de Cultura*, Barcelona, Ed. Mitre, 1984.

GREEN, A., «Atomo de parentesco», en LÉVI-STRAUSS, director, 1981, pp. 87-106.
 LÉVI-STRAUSS, C., *La Identidad*, Barcelona, Eds. Petrel, 1981.

NOTES

1. Sobre el concepte de sistema cultural, vegeu: Esteva 1984a, 61-81.

SOBRE L'ESTRUCTURA DE LA IDENTITAT: LA SUBDIVISIÓ

MERCEDES FERNÁNDEZ-MARTORELL *

Aquesta ponència és sobretot una proposta teòrica, un conjunt d'hipòtesis sobre la identitat dels grups humans i de la manera com aquests grups estableixen els seus límits. Té la pretensió de suggerir una via d'anàlisi per a l'estudi de les societats urbanes o complexes, i parteix de treballs com els recopilats en Barth, F., *Los grupos étnicos y sus fronteras* (1976).

El 1966, en un article titulat «Orientaciones teóricas de los estudios urbanos en África» (1966, p. 53), Clyde Mitchell deia que les diferències de comportament entre la gent de la ciutat i la del camp s'han analitzat normalment d'una manera descriptiva. Afegia que els treballs que han tingut un caràcter teòric han intentat determinar fins a quin punt el comportament que es considera específicament urbà pot derivar de determinades característiques demogràfiques i ecològiques com poden ser el nombre d'habitants, llur heterogeneïtat o la densitat de la població.

Pensem que abordar l'estudi de societats urbanes implica fer-se preguntes sobre la seva identitat de grup: ¿Li ve marcada aquesta identitat per la seva qualitat d'urbà? Què entenem per grup? Aquestes són algunes de les preguntes que cal respondre en primer lloc.

Partim del següent a priori, que justificarem de seguida: el grup humà -únic- es troba subdividit en grups ètnics diferents, però no en grups humans, tot i que aquest terme s'utilitzi d'una manera imprecisa, però que cal evitar si parlem de la identitat dels grups.

* Professora del departament d'Antropologia Social de la Universitat de Barcelona. És autora de «Habitat», «Medio», «Política», «Tecnología», «Tribu» a *Conceptos clave de la Antropología Cultural*, Barcelona, Ed. Daimon, 1982; «Una teoría sobre la cultura» a *Sobre el concepto de*

cultura, Ed. Mitre, pp. 81-90, 1984, Barcelona; *Estudio Antropológico: una comunidad judía*, Ed. Mitre, Barcelona, 1984; «Subdivisión sexual del grupo humano» a Sevilla, revista ER, pp. 49-58; «Tiempo de Abel: la muerte judía» a *Comentarios d'Antropología*, núm. 6 pp. 21-26, Barcelona.

Els antropòlegs i tots aquells que reconeixem com a predecessors¹ han sabut copsar i plasmar comportaments i sistemes de vida diferents dels que ells compartien. L'etnografia, que és el nivell d'anàlisi descriptiu d'aquestes diferències –material amb què treballa l'antropòleg–, suposa el reconeixement de l'altre, l'existència de grups ètnics distints.

Té un gran interès remarcar aquesta qüestió, que a primera vista pot semblar òbvia, perquè pretenem subratllar el fet que emprendre l'estudi i l'anàlisi d'un nivell de la realitat del grup humà implica sempre assumir aquest principi de l'existència de grups ètnics distints.

Plantejat així el tema, suposa que, analíticament, si no especifiquem que tractarem del grup humà com a totalitat –pretensió d'altra banda excessivament ambiciosa–, estem parlant sempre d'un nivell de la realitat d'un grup ètnic. Grup ètnic entès com un conjunt de persones que comparteixen un sistema sociocultural que els permet de reconèixer-se i/o d'ésser reconegudes per un altre grup o pels antropòlegs com a unitat específica. Per aquesta raó, quan aquí parlem de grup o d'identitat de grup suposarà sempre parlar de grup ètnic.

Amb aquest a priori es pretén poder identificar teòricament la singularitat del grup o abordar l'estudi de qüestions que impliquin aquest coneixement, i per arribar a fer-ho cal establir l'estructura d'aquesta singularitat.

El meu propòsit és assenyalar que tot grup ètnic assenta la seva identitat sobre una estructura similar. El meu objectiu és abordar el que s'entén com a estructura d'identitat dels grups, i ho faré veient quins són els mecanismes bàsics que els grups ètnics utilitzen per construir la seva identitat. En l'estudi de les societats urbanes o complexes² aquest objectiu ofereix un gran interès, ja que a partir d'aquesta estructura podem elaborar la informació que obtinguem d'una manera més sistemàtica.

Partim del fet que han d'existir lleis comunes a tots els grups ètnics, ja que només així els és possible de reconèixer-se com un tot i, consegüentment, com a éssers pertanyents a aquell grup humà genèric. D'altra banda, tal fet no implica que tots els grups ètnics hagin de ser idèntics en el nivell formal de la seva estructura d'identitat, ni que utilitzin les mateixes vies per construir-la.

Els grups ètnics no són unitats estàtiques ni estables, i l'estudi i l'anàlisi de llur pràctica social és el que permet d'abordar i establir quins són els principis sobre els quals assenten la seva identitat i la seva dialèctica interna. S'entén com a pràctica social tota acció i dinàmica d'aquests grups amb les implicacions consegüents, i les seves manifestacions en tots els ordres del sistema sociocultural.

El principi general que el grup humà implica analíticament grups ètnics distints obre la possibilitat que aquests darrers construeixin llur prò-

pia identitat a partir de l'existència d'altres grups ètnics o sense tal interèncitat. Aquest fet suposaria abordar les diferents concepcions de temps i espai possibles que tenen els grups ètnics (Fernández-Martorell, M., a, 1984, pp. 81-89). No obstant això, el que ara ens interessa subratllar és que la identitat del grup, fins i tot en el cas que no es construeixi a partir d'altres grups ètnics, s'estructura també des del mateix principi de semblança; aquest principi implica igualtat-diferència.

Com va dir en aquest mateix cicle Mary Douglas,³ «The more general basic meaning of identity does not mean uniqueness at all but sameness»; i si analitzem des d'aquest punt de vista el grup ètnic, observem que aquesta semblança permet, des de la igualtat, crear en l'interior del grup (intraètnicament) unions entre individus, mentre que la diferència condueix el grup a subdividir-se en unitats o categories d'indole diferent que han propiciat aquelles unions o igualtats.

La semblança dóna lloc a aquest tipus de subdivisió i no a una altra, es manifesta a partir de les vies d'identitat en el grup ètnic i estableix quins individus hi pertanyen. Entenem com a vies d'identitat les normes per establir la pertinença a un grup ètnic i que es concreten en trets culturals (vegeu Barth, F., 1976, pp. 9-49).

La proposta és que l'existència de possibles límits d'un grup ètnic o la delimitació entre grups ètnics distints ha d'analitzar-se o definir-se a partir del reconeixement de la dinàmica que crea el grup en la igualtat i la diferència, que provoquen la subdivisió intraètnica. Aquest principi implica sempre l'anàlisi de les vies d'identitat que el grup té establertes, que no són estables, així com la del projecte o projectes de futur, que són precisament les estratègies per mitjà de les quals s'articulen aquestes igualtats i diferències, i a partir d'ambdues es teixeixen les subdivisions.

Plantejada teòricament l'anàlisi d'aquesta manera, podem precisar els límits que el grup ètnic construeix, genera. Vies d'identitat i projectes de futur permeten en primera instància l'establiment d'estratègies per a la pervivència del grup amb la seva identitat específica. Un camí idoni per analitzar aquesta construcció és el del coneixement i interpretació dels mites, ritus i símbols que el grup utilitza, així com el del seu paper en la subdivisió i, consegüentment, en l'estructura de la identitat. I aquesta anàlisi s'ha de fer en el marc de la seva pràctica social concreta.

Les subdivisions internes a partir de les vies d'identitat són fàcilment identificables en qualsevol grup ètnic que estudiem; així, els antropòlegs les han analitzades tradicionalment a diferents nivells de la realitat del grup. El que pretenem establir és que l'estructura de la identitat del grup ètnic es genera per la dinàmica sorgida dintre del mateix grup i que suposa la seva subdivisió intraètnica. Els seus motors són les vies d'identitat, els

projectes de futur i les relacions de producció i reproducció del grup. D'altra banda, volem subratllar que aquestes estratègies són comunes a tot grup ètnic per obtenir els mateixos objectius, i que l'estructura que es construeix també ho és.

Ara us presentaré un nivell de subdivisió compartit per tots els grups ètnics: la subdivisió sexuada, que és un lloc comú d'arrencada, en tots els grups, de la seva estructura de la identitat. He exposat la meua anàlisi de la subdivisió sexuada en altres treballs;⁴ aquí em limitaré a indicar-vos les conclusions a què vaig arribar.

El tema és important per dues raons. En primer lloc, perquè segons sembla tot grup ètnic construeix aquesta subdivisió sexuada d'una manera similar, i en segon lloc, perquè l'anàlisi d'aquest nivell de subdivisió i la que estem plantejant aquí han de dur-se a terme des de la pràctica social. Ja hem definit aquesta pràctica social des de la convicció que «es imposible mantener relaciones sociales sin actos simbólicos», com diu Douglas (1973, 89).

En tots els grups ètnics és comuna i bàsica la subdivisió sexuada homes-dones. Aquesta subdivisió s'ha presentat i analitzat tradicionalment des del seu origen fisiològic amb correlacions en papers socials.

Lévi-Strauss (1969), en analitzar la universalitat de la prohibició de l'incest, arriba a la conclusió que aquesta prohibició implica la possibilitat per part dels grups d'intercanviar dones i d'aquesta manera crear aliances entre ells i establir un tipus o un altre de reciprocitat. Tot això té relació amb el tema abordat pel fet que se n'extreuen conseqüències per a la situació de la dona en els grups ètnics. Si la dona ha d'abandonar la unitat de la qual procedeix per línia paterna, es desvincula del seu grup d'origen i es troba en una situació de feblesa respecte a l'home en les seves aliances, que ara, casada, li provenen de la seva vinculació amb ell. Però aquesta és només una de les diverses perspectives d'anàlisi que ha provocat aquest fet.

No pretenem presentar aquí ni un estat de la qüestió, ni una síntesi. El que interessa ara és intentar de rellegir la subdivisió sexuada a partir de les preguntes següents:

¿Com podem explicar-nos la situació asimètrica constant entre homes i dones que trobem en totes les societats o grups ètnics? O plantejada d'una altra manera la qüestió: ¿Com és possible que s'utilitzi sempre com a base del grup aquesta estratègia de subdivisió sexuada amb un sentit diferenciador idèntic per a ambdós grups? ¿Per què el grup de dones es troba sempre en un lloc que podria considerar-se de dependència en relació a l'home? O el que ve a ser el mateix ¿per què el grup masculí té una capacitat de decisió superior sobre el conjunt del grup ètnic?

En treballs anteriors vam arribar al principi següent, fonamental per

al nostre objectiu actual, que consisteix en l'anàlisi del que l'esmentada subdivisió diu sobre l'estructura de la identitat del grup ètnic: els homes generen simbòlicament la vida del grup d'una manera semblant a com les dones generen individus. El grup obté així la seva identitat. De tal manera que el suport simbòlic que té tot sistema sociocultural reproduceix aquest principi en la subdivisió sexuada.

Aquesta és la nostra proposta després d'haver demostrat que s'esdevenia així en el grup jueu. Aquest principi ha de ser extensible a la resta de grups ètnics. Una de les raons que ens condueixen a pensar que és així és el fet que la situació diferencial, similar en el resultat de la dependència femenina, permet de plantejar que també l'origen d'aquesta diferenciació ha de ser similar en el seu nivell estructural. El camí que utilitzen els jueus per arribar al resultat que el conjunt d'homes sigui el generador de la vida és fonamentalment mitològic, simbòlic i ritual.

És evident que aquesta hipòtesi ha de ser corroborada amb altres dades, i un camí idoni per fer-ho és l'anàlisi dels ritus de passatge i dels de la mort, ja que impliquen fets no explícits per al grup.

Indicaré només a continuació un treball d'entre els molts que hi ha sobre el tema; tot i que cap d'ells no arriba a plantejar l'origen de la subdivisió sexuada com nosaltres ho fem, la suposen.

Felicity Edholm (1979, pp. 205-223), en el seu meravellós treball sobre els antaisaka de Madagascar, demostra com a través dels rituals funeraris, ocasions en què es realitzen les afirmacions ideològiques més explícites, els homes, que formen el grup dominant pel seu control de la producció i distribució, tenen al seu càrrec la representació ideològica del ritual, i propaguen els seus interessos creant grups i individus que accepten les condicions d'existència que ells controlen i mantenen. En aquest treball i en altres de similars, es planteja explícitament que el grup d'homes, que és el dominant, controla inevitablement els conceptes ideològics que re-actualitzen la seva situació privilegiada a través del mateix procés ritual.

En altres treballs d'una elaboració teòrica menor, descriptius de la situació que l'home té en la societat, es pretén constatar que aquesta realitat correspon a les característiques fisiològiques diferencials entre homes i dones. Hom pressuposa que la supervivència del grup quant a la reproducció dels seus membres correspon a les dones, mentre que la subsistència es troba en mans dels homes, lliures d'aquesta obligació i amb una mobilitat més gran per dur-la a terme en tot moment.

Però les dades amb què comptem en l'actualitat són tan diverses en aquest sentit, com també ho és el paper de la dona i de l'home respecte a

la subsistència del grup, que no donen credibilitat a aquestes posicions simplistes.

La nostra hipòtesi és que el grup ètnic, per a la seva existència com a tal, estructura el seu sistema de vida mitjançant la subdivisió a partir d'un fet bàsic: que les dones generen individus i que els homes, mimèticament, generen la vida i la identitat del grup. Així es troba el camí per construir la vida del grup, perquè tingui identitat, perquè sigui un grup ètnic i perquè, per tant, pertanyi al grup humà. D'aquesta manera s'estén, des de l'anàlisi de la identitat del grup, «el lloc de privilegi» que sempre té el subgrup homes.

Després d'aquest esbós de la subdivisió sexuada, continuarem parlant del tema de la subdivisió del grup i de com aquesta permet observar el límit ètnic entre diversos grups.

Aquesta qüestió pren interès sobretot quan el nostre objecte d'anàlisi són societats urbanes. En l'espai qualificat com a urbà es troben assentades persones que pertanyen a grups ètnics diferents. Sol esdevenir-se que un d'ells sigui el majoritari, que forma part com a ètnic d'una realitat que va molt més enllà dels límits de la seva definició d'urbà.

Els elements que determinen que un grup sigui qualificat d'urbà no n'estableixen la identitat ètnica i, per tant, aquesta identitat continua sent la del grup ètnic al qual pertanyi. Pot esdevenir-se que els límits d'ambdós grups coincideixin; no obstant això, és comú que persones assentades en un marc urbà pertanyin al mateix grup ètnic que altres assentades en un sistema de vida qualificat, per exemple, de camperol.

L'anàlisi de la pràctica social en aquest marc urbà, que suposa l'existència de classes socials, implica estudiar l'estructura de la identitat a través d'aquesta organització social. És possible pensar que cada grup ètnic representi una classe social determinada, o que cada un dels grups ètnics tingui en el seu interior representants del ventall de classes socials. Des de la nostra perspectiva d'anàlisi, tots els grups ètnics tenen la seva pròpia organització social, i és possible entendre que un mateix marc urbà impliqui divisió en classes similars. Però les correlacions entre classe social i subdivisió –estructura de la identitat– no han de ser idèntiques per a tots els grups ètnics assentats en aquest mateix marc.^{5 6} Ara bé, si observem la societat urbana com una totalitat, és possible que algú arribi a la conclusió que cada grup ètnic representa fonamentalment els interessos d'una classe social, però d'aquesta manera estarem emprenent l'estudi de l'organització social en classes de la societat urbana i no l'anàlisi de la identitat dels grups ètnics. Així, la definició de la identitat del grup ètnic no es durà a terme només a partir de la seva pertinença a una classe social o a una altra, sinó per la dinàmica específica que la seva estructura d'identitat presenta en el sistema sociocultural.

En el nostre treball de camp sobre els jueus assentats en un marc urbà, a Barcelona, vam poder, a través de l'anàlisi de les vies d'identitat i dels projectes de futur del grup, base de llur subdivisió, determinar-ne els límits respecte al grup majoritari o a qualsevol altre grup ètnic. Perquè es donava la circumstància que aquest grup no tenia un lloc d'assentament propi que permetés fixar aquests límits.

Els jueus només poden saber de manera aproximada, i no amb exactitud, quants viuen a la ciutat i, el que és més important, no poden establir –com veurem– una vida comunal compartida que puguem utilitzar com a signe de referència per als seus límits, sinó que molts d'ells viuen al marge de la vida comunal oficialment establerta, i no per això deixen de ser jueus. Podrien, com s'esdevé en altres països, tenir diversos centres comunals, i la suma podria interpretar-se amb un marge d'error menor que a la nostra ciutat com la suma de jueus assentats.

La subdivisió dels jueus segons el lloc de procedència la veiem ja expressada en *La lozana andaluza* de Francisco Delicado, obra publicada a Venècia el 1528. L'acció transcorre a Roma. Vegem què diu el text dialogat:

LOZANA. Aquí bien huele, convite se debe hacer. ¡Por mi vida, que huele a porqueta asada!

RAMPÍN. ¿No veis que todos éstos son judíos, y es mañana sábado, que hacen el adafina? Mirá los braseros y las ollas encima.

LOZANA. ¡Sí, por vuestra vida! Ellos sabios en guisar a carbón, que no hay tal comer como lo que se cocina a fuego de carbón y en olla de tierra. Decime, ¿qué es aquella casa que tantos entran?

RAMPÍN. Vamos allá y vello hés. Ésta es sinoga de catalanes, y ésta de abajo es de mujeres. Y allí son tudescos, y la otra franceses, y ésta de romanescos e italianos, que son los más necios judíos que todas las otras naciones, que tiran al gentilico y no saben su ley. Más saben los nuestros españoles que todos, porque hay entre ellos letrados y ricos y son muy resabidos.» (Delicado, F., 1969, pp. 83-84)

La subdivisió esmentada en el text equival a l'actualment existent entre asquenasites i sefardites. El seu origen es deu a la diàspora característica dels jueus i als seus assentaments a Espanya i a Alemanya. El nom de sefardites és l'adoptat per tots els jueus expulsats d'Espanya i assentats en el sud d'Europa i nord d'Àfrica. El nom d'asquenasites sorgeix a partir de l'assentament d'un grup de jueus a Alemanya, que es va dispersar pel nord d'Europa i adoptà aquest nom. Així s'autodenominen i es reconeixen actualment.

Aquests assentaments van donar lloc a l'existència de fortes divergències en la forma de resar (ritme, to, ...) o en la forma de condimentar els aliments i en les seves preferències. Com diuen els mateixos protagonistes, «costumbres distintas», que permeten retroalimentar i consolidar la subdivisió que, com veurem, té implicacions més importants. En qualsevol cas, a Barcelona, d'ençà que va edificar-se el primer centre comunitari, s'hi van incloure dues sinagogues, una d'asquenasita i una altra de sefardita. Cada una d'elles presenta en el seu interior altres subdivisions –com s'esdevé en el text–, i així els sefardites es distingeixen entre ells segons el seu origen marroquí, grec, turc, ..., i els asquenasites segons la seva procedència alemanya, polonesa, romanesa, etc, i aquest nivell de subdivisió tindrà un paper en la creació dels límits del grup. El matrimoni més aplaudit és el que es du a terme entre persones d'un mateix origen sefardita o asquenasita i, encara millor, si és possible, del mateix lloc de procedència. Ara bé, en una situació com la de la ciutat de Barcelona, on el 90 % de la població és sefardita, els membres de la comunitat se senten satisfets si aconseguixen que els nous matrimonis no siguin mixtos, és a dir, amb persones catòliques.

D'una manera fins a cert punt marginal i sense analitzar a fons el tema, vull assenyalar que aquestes circumstàncies són les que donen lloc a l'existència del «convers» com a tal i al manteniment de la seva situació com a irresoluble, ja que la seva entitat de convers es planteja en el grup pel fet que no procedeix de cap dels orígens previstos, i per aquest mateix motiu no pertany a cap subdivisió de les presentades.

¿Quina relació hi ha entre aquesta subdivisió del grup i els límits? En un altre lloc (Fernández-Martorell, M., b, 1984) vam constatar com la via d'identitat de la religió havia canalitzat històricament diferents projectes de futur del grup i havia donat lloc a l'existència actual de tres subdivisions fonamentals: ortodoxos, liberals i conservadors. Cada una d'elles planteja una dinàmica ètnica distinta i un projecte de futur per al grup també diferenciat.

Assenyalàvem que, en l'actualitat, el sionisme, i les distintes posicions adoptades al seu respecte, és la via d'identitat que especifica i marca més profundament els diversos projectes de futur del grup.

D'aquesta manera, la vida comunitària oficialment establerta opta per una definició o una altra respecte a la pràctica religiosa, i aquesta opció representa unes pautes de comportament i no unes altres. S'esdevé el mateix en relació al sionisme. Les resolucions comunitàries en els ordres polític, econòmic i social responen a les vies d'identitat fixades, i aquestes al seu torn poden evolucionar a través de llur pràctica social. A Barcelona, no tots els jueus estan d'acord respecte a la posició adoptada pel poder

comunitari sobre les vies d'identitat i les actuacions conseqüents en l'àmbit social.

Un comportament aparentment tan insignificant com és el de menjar o no carn kašer⁷ pot implicar, en circumstàncies determinades, una declaració de principis en relació a les vies d'identitat i pot posar en evidència opcions distintes i provocar enfrontaments.

A continuació relatarem un fet que relaciona la subdivisió del grup amb el comportament davant normes alimentàries.

L'arribada de llatinoamericans a Catalunya, especialment d'argentins d'origen jueu, va crear la «il·lusió» en la comunitat d'un increment del nombre de membres i que aquest fet permetria dur a terme projectes d'una envergadura més gran que els que podien realitzar, a causa de l'escàs nombre de membres amb què compta el grup comunitari. Els jueus procedents d'Amèrica Llatina no només van plantejar problemes respecte a la definició religiosa aquí establerta, sinó també, i sobretot, respecte als comportaments implícits i explícits en relació al sionisme.

En una festivitat, un grup de jueus llatinoamericans va acudir carregat de «la carn que estaven acostumats a consumir al seu lloc de procedència» i que no responia en absolut a les normes fixades per la llei ortodoxa jueva; es podria dir que més aviat en representava l'antitesi. A l'indret de la reunió hi havia més d'una graella per rostir la carn, i els llatinoamericans van utilitzar-ne una per fregir la seva carn. A partir d'aquell dia aquella graella no s'ha tornat a fer servir perquè «és un lloc contaminat» per als jueus religiosos de la comunitat, que es consideren en aquest sentit ortodoxos. Ara, l'accés de llatinoamericans al recinte és absolutament i total controlat, de tal manera que només hi poden entrar persones de procedència argentina que han fet explícita la seva posició davant la normativa de la comunitat, i que estiguin disposades a combregar-hi. No hi ha dubte que per al conjunt de la comunitat va ser una situació conflictiva, i que va desencantar tots aquells qui veien en aquesta nova onada d'immigració jueva una possibilitat de desenvolupament de la seva vida comunitària.

Ara bé, el projecte de futur immediat que presenta el poder establert en la comunitat, i que respon a una opció específica respecte a la religió i al sionisme, és que aquest assentament a Catalunya sigui passatger i desaparegui gràcies a l'alià o «retorn a Israel». Mentre que, al contrari, els llatinoamericans i la resta de grups marginals tenen com a projecte l'assentament en la diàspora. Molts d'ells van anar a Israel i van desistir de romandre-hi.

Vull afegir que una situació conflictiva similar es planteja amb altres grups jueus de procedències diferents, com nord-americans i libanesos. Tots ells poden i tenen el dret a ser atesos per la comunitat per a necessitats

que impliquin llur condició de jueus, sempre que, naturalment, s'avinguin en aquesta demanda a les normes establertes per la comunitat.

Les vies d'identitat suposen projectes de futur, i es pot adoptar una posició o una altra al seu respecte. Un jueu, sempre que no renunciï a la seva condició de jueu, té una posició activa, de participació o de rebuig, de renúncia o de denúncia, però és sempre el grup el que li fa possible mantenir la seva identitat de jueu. És precisament aquesta situació la que dóna lloc a la dinàmica de les subdivisions ètniques internes i, en definitiva, la que provoca que l'expressió formal de la identitat del grup sigui vària i canviant.

Els llatinoamericans i la resta de grups que podríem qualificar de marginals en relació a l'oficialment establert presenten propostes en les vies d'identitat del grup que impliquen projectes de futur que no són compatibles amb els establerts pel sistema de poder comunitari. Aquests enfrontaments que determinen la dinàmica intraètnica suposen precisament el camí que construeix, en aquest cas, la delimitació del grup ètnic.

Si observem el comportament de classe del grup jueu de Barcelona, veiem que en el seu conjunt participa de l'espectre general que es dóna en la societat catalana. Només una cosa el diferencia: la inexistència de captaires, objectiu plantejat com a ineludible pel grup jueu des del començament del seu assentament.

És indubtable que les posicions polítiques i socioeconòmiques del grup són opcions que reflecteixen aquest estat de la qüestió, i el que és més important, a través d'aquestes posicions, que impliquen les subdivisions ètniques internes, es pot provocar un canvi que faci prevaler una posició diferent a la que prevalia. He de concretar que pot esdevenir-se una situació totalment contrària a la presentada aquí sobre els jueus. Aleshores succeeix que, a fi que el sistema polític i socioeconòmic canviï, cal rellegir i fins i tot canviar les vies d'identitat i els projectes de futur que aquest sistema representa. En qualsevol cas, si el que pretenem és establir els límits del grup ètnic i conèixer l'estructura bàsica sobre la qual se'n fonamenta la identitat, és necessari abordar –com hem dit– l'estudi de les vies d'identitat, els diferents projectes de futur i la dinàmica que aquests elements generen dintre del grup, intraètnicament, per tant.

El grup receptor majoritari, català en aquest cas, o altres grups ètnics, no participen d'aquesta dinàmica, ni marquen els límits del grup jueu. Com a màxim, la possibilitat o no de l'assentament, les lleis que permeten el desenvolupament del seu sistema de vida i l'acceptació o el rebuig de la seva presència podran afectar l'establiment i el desenvolupament de la dinàmica. No obstant això, la delimitació del grup ètnic només l'estableix el mateix grup ètnic.

La proposta presentada al llarg d'aquest treball només s'ha exemplificat en el grup ètnic jueu a Barcelona, però s'entén que pot aplicar-se a qualsevol grup ètnic.

Si el nostre objectiu ha estat el de donar respostes a dificultats teòriques per emprendre l'anàlisi de societats urbanes des de la cultura, proposem que per al seu estudi cal conèixer en primer lloc les vies d'identitat i el projecte o els projectes de futur del grup ètnic a què pertany el grup urbà i que en provoquen la subdivisió, així com el sistema de producció i reproducció –des de la subdivisió sexuada– que suposa en conjunt una dinàmica específica. A partir d'aquest coneixement podrem abordar l'anàlisi de qualsevol tema que ens interessi de la societat urbana, però sempre en aquest marc del grup ètnic.

BIBLIOGRAFIA

- BARTH, F., *Los grupos étnicos y sus fronteras*, Mèxic, FCE, 1976 (1969).
- DELICADO, F., *La lozana andaluza*, llibre XVI, edició de Bruno Damiani, Madrid, Castalia, 1969 (1528), pp. 83-84.
- DOUGLAS, M., *Pureza y peligro. Un análisis de los conceptos de contaminación y tabú*, Madrid, Siglo XXI, 1973 (1966).
- EDHOLM, F., «Las mujeres como personas antisociales: La representación ideológica de las mujeres entre los antaisaka de Madagascar», en *Antropología y Feminismo*, comp. i prol. Harris, O. i Young, K., Barcelona, Anagrama, 1979.
- FERNÁNDEZ-MARTORELL, M., *Estudio antropológico: una comunidad judía*, Barcelona, Mitre, 1984.
- FERNÁNDEZ-MARTORELL, M., «Una teoría sobre la cultura», en *Sobre el concepto de cultura*, Barcelona, Mitre, 1984, pp. 81-89.
- LÉVI-STRAUSS, C., *Las estructuras elementales del parentesco*, Argentina, Paidós, 1969.
- MITCHELL, C., «Orientaciones teóricas de los estudios urbanos en África», en *Antropología social de las sociedades complejas*, Madrid, Alianza Universidad, 1980 (1966), pp. 53-81.

NOTES

1. Vegeu, entre d'altres, J. R. Llobera, *Hacia una historia de las ciencias sociales*, Barcelona, Anagrama, 1980; G. Leclerc, *Antropología y colonialismo*, Madrid, Alberto Corazón, 1973; M. Harris, *El desarrollo de la teoría antropológica*, Madrid, siglo XXI, 1978.

2. Cf., entre d'altres, M. Banton (ed.),

Antropología social de las sociedades complejas, Madrid, Alianza Universidad, 1980; R. Redfield, *Peasant Society and Culture: An Anthropological Approach to Civilization*, Chicago, Chicago University Press, 1956; R. Basham i D. De Groot, «Contemporary Approaches of Urban Anthropology and the Study of Complex Societies», en

American Anthropologist, 79, 1970, pp. 415-440; W. F. Whyte, *La sociedad de las esquinas*, Mèxic, Diana, 1971; M. Godelier, «Una antropología de la sociedad capitalista», en *Actas del I Congreso Español de Antropología*, Barcelona, 1980, pp. 15-22; M. Knipmeyer, M. Gonzales, T. San Roman, *Escuelas, pueblos y barrios. Antropología educativa*, Madrid, Akal, 1980; J. Pitt-Rivers, *Antropología del honor*, Barcelona, Ed. Crítica de Grijalbo, 1979; J. Pitt-Rivers, «Las razas humanas», vol. II, Barcelona, Aguilar, 1980; H. Miner, «El continuo popular-urbano», en *Los cambios sociales* (Ed.) Amitai i Atzioni, Mèxic, FCE, 1974.

3. Mary Douglas, «The Uses of Danger», p. 3, conferència llegida el 23 de gener del 1986 al Centre Cultural de la Caixa de Pensions de Barcelona.

4. M. Fernández-Martorell, «Subdivisión sexuada del grupo humano», en la revista «ER», Sevilla, 1985, pp. 49-58; M. Fernández-Martorell, «...Y Zeus engendró a Palas Atenea», en premsa revista «ETHNICA», Barcelona, CSIC.

5. Una opinió diferent mantenen D. Comas D'Argemir i J. J. Pujadas, en «L'etnicitat. Variacions sobre un mateix tema», en la revista «Quaderns», 3/4, Barcelona, Ed. 7 1/2, pp. 156-167.

6. Vegeu el que assenyalen, sobre aquest aspecte, C. Esteva Fabregat, *Antropología industrial*, Barcelona, Anthropos, 1984; A. Cohen (Ed.), *Urban Ethnicity*, Londres, Tavistock, 1974.

7. Kašer: «Apte, ritualment lícit» (aplicat especialment a viandes i a la manera de preparar-les).